

Asia: VN/8566/2021

Sosiaali- ja terveysalan korkeakoulutuksen kehittäminen -hanke (SOTEKO)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot loppuraportista

Lapin yliopisto kiittää mahdollisuudesta lausua SOTEKO-hankkeen loppuraportista.

SOTEKO-hankkeelle asetetut tavoitteet olivat laajat. Hankekauden aikana pystyttiin aikataulun puitteissa käsittelemään lähinnä sote-alojen peruskoulutukseen liittyviä kysymyksiä, jatkuvaan oppimiseen liittyvien kysymysten saadessa vähemmän huomiota. Tätä voidaan pitää ongelmallisena, sillä juuri jatkuvaan oppimiseen ja työelämässä olevan osaamisen uudistamiseen olisi syytä kiinnittää erityistä huomiota työvoiman veto- ja pitovoiman parantamisen näkökulmasta. Lapin yliopiston ja sosiaalityön yliopistokoulutuksen näkökulmasta loppuraporttia voi pitää onnistuneena ja hyvänä sosiaalityön koulutuksen näkökulmasta. Sosiaalityön osalta loppuraporttiin kirjattuja asioita on hankekauden aikana työstetty tiiviissä keskusteluyhteydessä Valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkoston yhteistyössä. Hanketyöskentelyssä käytettiin runsaasti aikaa välttämättömän tietopohjan koostamiseksi tukemaan koulutuspolkujen sujuvoittamista ja vetovoiman kehittämistä koskevien ehdotusten laatimista. Hanke on jälleen kerran tehnyt näkyväksi sosiaalityön yliopistokoulutuksen tilastointiin liittyvät haasteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen tulisi ryhtyä toimenpiteisiin sosiaalityön koulutuksen tilastoinnin edistämiseksi.

Hankkeen tarkastelun ulkopuolelle on jätetty mm. lääkäreiden, hammaslääkäreiden ja psykologien koulutus. Näin ollen hanketyöskentely on kohdentunut vain osaan sote-ammattilaisia ja näihin ammatteihin johtavaan korkeakoulutukseen. Lisäksi kuntoutuksen alan kysymyksiä on käsitelty kokonaan erillisessä hankkeessa. Näin ollen sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuspoliittisten linjausten kokonaisuus jää osittain vajaaksi.

Sosiaali- ja terveysalan koulutuspaikkoja, mukaan lukien sosiaalityön yliopistokoulutuksen aloituspaikkoja, on laajennettu merkittävästi viime vuosikymmenen aikana vastaamaan henkilöstötarvetta. Laadukkaan yliopistokoulutuksen järjestäminen vaatisi pitkäjänteisiä koulutuspoliittisia ratkaisuja. Yliopistojen ja henkilöstön saatavuuden näkökulmasta on hankalaa, jos

koulutuslisäyksiä myönnetään vuosi kerrallaan. Kestävällä ja riittävällä rahoituksella on olennainen merkitys korkeakoulutuksen laadun varmistamisessa ja siten myös sote-alan korkeakoulututkintojen vetovoiman ylläpitämisessä.

Sote-alojen koulutuksessa keskeisellä sijalla ovat harjoittelut. Lapin yliopisto pitää ongelmallisena, ettei hankkeessa käsitelty lainkaan harjoittelujen rahoitukseen liittyviä kysymyksiä. Kuluneella hallituskaudella yhtenä hallituksen kärkiohjelmana on ollut sosiaali- ja terveysalan henkilöstön riittävyden ja saatavuuden turvaaminen. Ammattihenkilöiden peruskoulutukseen kuuluvien harjoittelujen laadukas toteuttaminen ja resurssointi ovat kriittisiä tekijöitä sen varmistamisessa, että alalla on jatkossakin osaavaa ja hyvinvoivaa henkilöstöä.

Sote-alojen ammattikorkeakoulututkintoihin sisältyvien harjoittelujen aiheuttamat kustannukset palvelujärjestelmälle korvataan viime vuonna lainsäädäntöön tehtyjen muutosten turvin. Lapin yliopisto pitää kestävämmänä, että sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuskorvauksia koskevan sääntelyn ulkopuolelle on jätetty sosiaalityöntekijöiden ja psykologien yliopistokoulutukset. Tämä epäkohta vaatii pikaista korjaamista, sillä nykyisin yliopistot korvaavat nämä kustannukset perusrahoituksestaan. Merkittävä osa sosiaalityön ammatillisista opinnoista tehdään pienryhmäopetuksena, jonka lisäksi yliopistot maksavat opiskelijoiden käytännön ohjaajina toimiville palvelujärjestelmän organisaatioille ja sosiaalityöntekijöille palkkioita osana perusrahoitustaan. Näin ollen yliopistojen saama korvaus ei riitä kattamaan opetuksen järjestämisestä aiheutuvia kuluja. Julkisen alan eläkevakuuttaja Kevan maaliskuussa 2023 julkaiseman työvoimatarpeen ennakkoinnin mukaan ammattiryhmistä suhteellisesti eniten työvoimaa puuttuu sosiaalityöntekijöistä ja psykologeista.

Lapin yliopisto kiinnittää huomiota siihen, että SOTEKO-hankkeessa ei ole käsitelty lainkaan SORA-säädöksiä, jotka osaltaan vaikuttavat koulutuspolkujen muodostumiseen. SORA-säädöksiä sovelletaan tällä hetkellä vain tutkintokoulutukseen, jonka vuoksi mm. käytännön harjoitteluja voidaan potilas- ja asiakasturvallisuussyistä tarjota vain tutkinto-opiskelijoille. SORA-sääntelyyn sisältyy kaikkiaan monia uudistamistarpeita, joiden edistämistä on syytä kiirehtiä tulevalle hallituskaudella.

Näkemyksenne koskien ehdotuksia sosiaalialan siirtymien sujuvoittamiseksi korkeakoulusektorien välillä (ehdotukset 1-6)

Loppuraporttiin sisältyvien sosiaalityön koulutusta koskevien ehdotusten edistäminen on jo käynnistetty osana yliopistoverkosto Sosnetin yhteistyötä. Tältä osin Lapin yliopisto voi kannattaa raportin esityksiä sosiaalialan siirtymien sujuvoittamisen edistämiseksi. Valtakunnallisesti yhtenäisemmät käytännöt edistävät opiskelijoiden yhdenvertaisuutta.

Mitä sosiaalialan siirtymiä koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

Sosnetin koordinaatioyliopistona Lapin yliopisto on tiiviisti mukana yliopistoverkostossa jo käynnistyneessä valmistelutyössä. SOTEKO-hankkeen myötävaikutuksesta on käynnistynyt

yliopistojen yhteinen valmistelutyö, jossa tähdätään valintaväylien uudistamiseen ja selkeyttämiseen sekä edistämään sosionomien pääsyä suorittamaan maisterin tutkintoa. Työn alla ovat myös opetussuunnitelmien uudistaminen ja sosionomeilta vaadittavien täydentävien opintojen kehittäminen valtakunnallisessa yhteistyössä. Työtä tehdään niin yliopiston sisällä mutta myös yliopistojen yhteistyönä osana Sosnet-verkoston toimintaa.

Samalla on kuitenkin syytä huomata, että asioiden valmistelu vie todennäköisesti useamman vuoden. Lisäksi on syytä huomata, että yliopistot ovat autonomisia ja että niillä on varsin itsenäinen päätäntävalta järjestämästään koulutuksesta. Yhden yhteiskuntatieteellisen koulutusalan opintopolkujen, valintatapojen ja hyväksilukujen valtakunnallista yhdenmukaistamista haastavat yliopisto- ja tiedekuntatasoiset linjaukset, jotka ovat osittain SOTEKO-hankkeessa esitettyjen tavoitteiden vastaisia. Voi olla käytännössä haastavaa, että yhdellä koulutusallalla poikettaisiin yliopistotasoisista linjauksista.

Yliopistojen näkökulmasta haasteena on se, että ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmissa on selviä eroja. Lapin yliopistoon tulee opiskelijoita, jotka ovat suorittaneet sosionomiopintonsa useissa eri ammattikorkeakouluissa. Hyväksiluvuissa tulisi kuitenkin tähdätä siihen, että linjaukset koskevat kaikkien ammattikorkeakoulujen myöntämiä tutkintoja. Sosnetissa käynnistettyä valmistelua vaikeuttaa ammattikorkeakoulujen toisistaan poikkeavat opetussuunnitelmat. Yliopistojen suunnasta olisi tärkeää, että myös ammattikorkeakoulut kiirehtisivät omien opetussuunnitelmiansa yhtenäistämistä.

Lapin yliopisto kommentoi alla yksityiskohtaisemmin raporttiin sisältyviä ehdotuksia:

Ehdotus 1: Loppuraportissa ehdotetaan, että jatkossa sosionomit valittaisiin suorittamaan sosiaalityössä pelkkää maisterin tutkintoa. Ehdotuksella on selvä vaikutus yliopistojen saamaan rahoitukseen. Sosionomeilta on ammattihenkilölakiin ja asiakasturvallisuuteen liittyvistä syistä edellytettävä täydentäviä opintoja ennen varsinaisiin maisterin tutkintoon sisältyvien opintoihin siirtymistä. Yliopistojen rahoitusmallissa olevaa ongelmaa olisi syytä tarkastella uudelleen, jos siirtymiä ammattikorkeakoulutuksesta yliopistokoulutukseen halutaan sujuvoittaa ja opiskelijoiden koulutusaikojen tosiasiallisesti myös lyhennettyä.

Ehdotus 2: Raporttiin sisältyvän ehdotuksen valmistelussa tavoitteena on valintaväylien selkeyttäminen ja sosionomien mahdollisuuksien edistäminen päästä suorittamaan pelkkää maisterin tutkintoa. Ehdotusten työstäminen on jo käynnistynyt Sosnet-yhteistyönä ja jatkuu lukuvuoden 2023–2024 käynnistyessä. Valintaväylien ja opetussuunnitelmien kehittämisen osalta on syytä varautua siihen, että valmistelu kuuden yliopiston yhteistyönä ja myös yliopistojen sisällä vie oman aikansa.

Ehdotus 3: Laadukkaan yliopistokoulutuksen suunnittelun ja järjestämisen edellytyksenä on koulutuksen rahoituksesta ja aloituspaikoista tehtävät pitkän aikavälin linjaukset ja päätökset. Ehdotukseen sisältyvä ensikertalaisuuskiintiön lisääminen edellyttää yliopistojen yhteistyönä

tehtävää koulutuksen markkinoinnin kehittämistä. Sosiaalityön yhteisvalintojen edustajien kokemus syksyn 2022 Studia-messuilta oli, että sosiaalityötä hakukohteena voisi vahvistaa lukiolaisten ja opinto-ohjaajien parissa. Tämän osalta yhteistyö työelämän kanssa on myös tarpeen.

Ehdotukset 4 ja 5: Yliopistot tarjoavat jatkossakin sivuainelaajuisena suoritettavia sosiaalityön perus- ja aineopintoja avoimessa yliopistossa. Mutta sosiaalityön syventäviä opintoja sekä osittain aineopintojen ammatillisiin valmiuksiin kiinnittyviä opintojaksoja tarjotaan vain tutkinto-opiskelijoille mm. asiakasturvallisuuden ja SORA-säädöksiin liittyvien tekijöiden vuoksi. Ratkaisua puoltaa myös yliopistojen rahoitusmalli sekä se, että ko. opintojaksot ovat varsin opetusintensiivisiä ja edellyttävät sellaista resurssointia, jota avoimen yliopiston opetus ei mahdollista.

Ehdotus 6: Lapin yliopisto kannattaa ehdotusta työnjaon selkeyttämisestä sosiaalialan tehtävissä. Erityisesti erikoistumiskoulutuksen suorittaneiden tehtäviä hyvinvointialueiden uusissa tehtävärakenteissa tulisi pikaisesti tarkastella kriittisesti, jotta koulutuksen tuottama osaaminen saadaan täysimääräisesti käyttöön.

Näkemyksenne koskien ehdotuksia terveystalouden koulutuksen siirtyminen sujuvoittamiseksi korkeakoulusektorien välillä (ehdotukset 7-11)

-

Mitä terveystalouden siirtymiä koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

-

Näkemyksenne ehdotuksista kaksoistutkintojen kehittämiseksi (ehdotukset 12-13)

-

Mitä kaksoistutkintoja koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomoida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

-

Näkemyksenne korkeakoulujen sosiaali- ja terveystalouden vetovoimaa ja harjoittelua koskevista ehdotuksista (ehdotukset 14-35)

Sote-alojen työvoiman saatavuuden ja alan vetovoiman näkökulmasta harjoittelujen kehittäminen on välttämätöntä. Harjoittelujen kehittäminen on pitkälti yhteistyökysymys, jossa edellytetään aktiivisuutta sekä korkeakouluilta että työeläältä. Harjoittelujen ohjauksen laadukas toteutuminen on opiskelijoiden osaamisen näkökulmasta tärkeää. Se on tärkeää myös organisaatioille ja työnantajille, sillä hyvin toteutunut harjoittelu on oiva keino rekrytoida tulevia työntekijöitä. On tärkeää, että työelämä sitoutuu opiskelijoiden ohjaukseen ja harjoittelujen toteutumiseen. Työelämä ja palvelujärjestelmä voi tukea loppuraportin ehdotuksia sitoutumalla harjoitteluihin ja resursoimalla ne oikein. Erityisesti syrjäseutujen työvoiman tarpeeseen tarvitaan mm. opiskelijoiden asumiseen ja matkoihin liittyviä kompensatioita ja yhdenmukaisia käytäntöjä.

Sosiaalityön yliopistokoulutus on jätetty harjoittelukorvauksia koskevan sääntelyn ulkopuolelle samalla, kun lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksen sekä sote-alojen ammattikorkeakoulutuksen kustannukset korvataan palvelujärjestelmälle. Sosiaali- ja terveysministeriön tulee ryhtyä viipymättä toimenpiteisiin sosiaalityön peruskoulutuksen käytännön opetuksen valtion koulutuskorvauksia koskevan valmistelun käynnistämiseksi.

Mitä vetovoimaa ja harjoittelua koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

-

Näkemyksenne jatkuvaa oppimista koskevista ehdotuksista (ehdotukset 36-42)

Ehdotus 36: Ehdotus on kannatettava ja tärkeä. TKI-toiminta ja siihen perustuva täydennyskoulutuksen kehittäminen on jatkuvaa yhteistyötä korkeakoulujen ja palvelujärjestelmien välillä, ja siten turvataan ajantasainen ja riittävä koulutus työntekijöille.

Ehdotus 37: Sosiaalihuollon osalta täydennyskoulutusta on tällä hetkellä tarjolla vain vähän ja pistemäisesti. Tarjolla on lähinnä työnantajan järjestämää ja lyhyttä koulutusta, joka sosiaalityöntekijöiden osalta kohdentuu tyypillisesti esimerkiksi muuttuvan lainsäädännön vaatiman tietojen päivittämiseen. Vaikka tämä on sinänsä tarpeellista ja välttämätöntäkin, ei se syvennä ammattiosaamista ja tuota riittävästi edellytyksiä osaamisen uudistamiselle. Sosiaalihuollon työntekijöiden osalta ei ole selkeää tilannekuvaa työntekijöiden suorittamista täydennyskoulutuksesta, koska kattavaa seurantajärjestelmää ei ole olemassa. Maksullista täydennyskoulutusta ei ole juuri tarjolla, koska sille ei ole ollut ostajia. Lapin yliopisto tähdentää sitä, että riittävä täydennyskoulutus on aivan olennainen edellytys vaikuttavan työn ja palveluiden sekä työntekijöiden työhyvinvoinnin ja työhön sitoutumisen näkökulmasta. Nämä tekijät vaikuttavat olennaisesti myös työvoiman saatavuuteen. Sote-alojen jatkuvan oppimisen rakenteiden ja rahoituksen korjaaminen tulee olla seuraavalla hallituskauden ohjelmassa.

Ehdotus 38: Kannatettava ehdotus. Hyvinvointialueet ovat pieniä toimijoita TKI-toiminnan ja koulutuksen järjestämisen näkökulmasta, jolloin yhteistyön vahvistaminen YTA-alueilla ja valtakunnallisesti on erityisen tärkeää. Erityiskysymysten osalta on tärkeää tehdä työnjakoa alueiden ja yliopistojen välillä, jolloin turvataan erikoisosaamisen hyödyntäminen mutta myös samalla varmistetaan, että eri puolilla Suomea on mahdollisuus saada koulutusta työssä tarvittaviin kysymyksiin.

Ehdotus 39: Tulkintamme mukaan koskee pelkästään ammattikorkeakoulujen toimintaa ja koulutusta, jonka vuoksi Lapin yliopisto ei kommentoi tätä ehdotusta tarkemmin.

Ehdotus 40: Ehdotus pienten osaamiskokonaisuuksien tuottamisesta on kiinnostava ja kannatettava, koska työelämässä olisi tällaiselle pikaisesti tarvetta. Pienen osaamiskokonaisuuden käsite on kuitenkin varsin hankala, koska sen piiriin lukeutuvien koulutusten laajuus voi vaihdella hurjasti. Pieniin osaamiskokonaisuuksiin liittyviä ehdotuksia käsitellään sosiaalityön osalta vuonna 2023 käynnissä olevassa Sosnetin toteuttamassa jatkuvan oppimisen selvityksessä. Loppuraportin esittämässä ehdotuksessa haasteena on koulutuksen rahoitusperusta.

Ehdotus 41: Lapin yliopiston mielestä ehdotus on kannatettava.

Ehdotus 42: Jatkuvan oppimisen ja täydennyskoulutuksen rahoituksen vahvistaminen on erityisesti sosiaalihuollon osalta aivan välttämätöntä työvoiman osaamisen uudistamisen vuoksi.

Mitä jatkuvaa oppimista koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomioida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

-

Näkemyksenne mielenterveyspalvelujen osaamistarpeisiin vastaavan koulutuksen kehittämisestä (ehdotukset 43-50)

Mielenterveyspalvelujen osaamistarpeisiin vastaavien koulutusratkaisujen kehittäminen on kannatettavaa. Pohdittavaksi tulee mikä on tutkintoon sisältyvää perusosaamista ja mikä puolestaan tutkinnon jälkeisen työkokemuksen ja täydennyskoulutuksen tuottamaa erikoisosaamista. Yliopistoilla on valmiuksia arvioida mahdollisuuksia vahvistaa mielenterveyteen ja riippuvuuksiin liittyviä sisältöjä sosiaalityön koulutuksessa. Lapin yliopiston näkemyksen mukaan psykoterapeuttikoulutuksen kustannusten huojentamiseen tulisi pyrkiä. Lisäksi on tarpeen varmistaa, että sosiaalialan korkeakoulututkinto huomioidaan jatkossakin soveltuvana pohjakoulutuksena psykoterapeuttikoulutukseen hakeuduttaessa.

Mitä mielenterveyspalvelujen osaamistarpeisiin vastaavan koulutuksen kehittämistä koskevien ehdotusten toimeenpanossa tulisi huomoida? Miten edustamanne organisaatio voi tukea ehdotuksia?

ks. edellä.

Näkemyksenne sote-uudistusten edellyttämiä osaamistarpeita koskevista ehdotuksista (ehdotukset 51-54 ja luku 7)

-

Laitinen Merja
Lapin yliopisto

